

**LAUSUNTO PERUSTUSLAKIVALIOKUNNAN KUULEMISTILAISUUTEEN HALLITUKSEN KERTOMUKSESTA
KIELILAINSÄÄDÄNNÖN SOVELTAMISESTA 2017**

Kuurojen Liitto ry kiittää mahdollisuudesta päästä perustuslakivaliokunnan kuultavaksi.

Kielikertomus on merkittävä ja laaja-alainen valtioneuvoston katsaus maamme kielelliseen tilanteeseen. Siksi liitto haluaa erityisesti kiittää siitä, että viittomakieliä käsitellään läpi kertomuksen nimenomaisesti kielenä ja palvelujen saamista viittomakielen näkökulmasta kielellisenä oikeutena eikä vain vammaisnäkökulmasta käsin. Liitto haluaa kiittää myös siitä, että kielikertomuksessa on suomenruotsalaisen viittomakielen uhanalaisuus ja sitä käyttävän ryhmän tarpeet nostettu vahvasti esiin.

Liitto haluaa kuitenkin myös tässä lausunnossaan nostaa erityisesti esille huolensa viittomakielisten asemasta käynnissä olevassa sote- ja maakuntauudistuksessa.

VIITTOMAKIELTÄ KÄYTTÄVIEN OPPILAIEN OPETUS

Liiton näkökulmasta Valtioneuvoston asetus perusopetuslaissa tarkoitetun opetuksen valtakunnallisista tavoitteista ja perusopetuksen tuntijaosta (422/2012) on ongelmallinen: *"Viittomakielen opetus järjestetään äidinkielen ja kirjallisuuteen sekä muihin kieliin varatuilla tunneilla."* Viittomakielen opetuksen tavoitteena on tukea oppilaiden kaksikielisyyden kehittymistä, mutta molempien kielten oppimäärä tulee kuitenkin suorittaa äidinkieli ja kirjallisuus -kokonaisuuden tai muiden kielten opettamiseen varattujen tuntiresurssien puitteissa. Viittomakielinen joutuu siis tyytymään "puolitettuun" opetuksen kahden äidinkielenä osalta. Toisaalta viittomakielisiä kuulevia oppilaita ei tunnusteta kouluissa, joka johtaa siihen, että heidän oikeutensa saada viittomakieli äidinkielenä -opetusta ei pääosin toteudu.

Opetus- ja kulttuuriministeriö teki keväällä 2017 yhteistyössä Kuurojen Liiton kanssa oppivelvollisuusikäisten viittomakielisten kuulevien lasten eli ns. CODA-lasten lukumäärästä selvityksen. Selvityksen vastausprosentti jäi varsin vaatimattomaksi, jonka vuoksi vastauksista on vaikea vetää selkeitä johtopäätöksiä. CODA-lasten viittomakieli äidinkielenä -opetuksesta tehtiin kirjallinen kysymys (KK 599/2017 vp) ja ministeri Grahn-Laasonen totesi vastauksessaan (15.1.2018): *"Opetus- ja kulttuuriministeriö arvioi Kuurojen Liitto ry:n kanssa tehdyn selvitystyön pohjalta tarpeen mahdollisille uusille toimille viittomakielisen opetuksen tukemiseksi ja moninaisuuden varmistamiseksi."* Toimenpiteiden toteuttaminen tulisi tehdä mahdollisimman pikaisesti, mahdollisesti lainsäädäntöä uudistamalla. Erityinen tarve on perusopetuslain päivittämiselle niin, että nykyiset kouluolot ja CODA-lasten tilanne voidaan paremmin huomioida.

Myöskään viittomakielisten kuurojen ja kuulovammaisten lasten oikeudet viittomakielen opetukseen sekä kielen ja kulttuurin tukeen eivät toteudu täysimääräisesti kaikkialla maassamme nykylainsäädännön puitteissa. Erityisesti haluamme nostaa esille sen, että lähikouluperiaatteen eräs seuraus on se, että kuuro tai kuulovammainen on tavallisimmin koulunsa ainoa viittomakieltä käyttävä lapsi ja nuori. Tämä voi johtaa merkittäviin eristyneisyyden tunteisiin ja vaikeuksiin löytää tasapainoinen identiteetti.

Viittomakielen asema on perusopetuksen lisäksi turvattava myös toisen ja korkea-asteen koulutussisällöissä. Erityisesti yliopistojen mahdollisuudet turvata suomalaisen viittomakielen opetus ja tutkimus on pysyvästi turvattava.

VAMMAISLAINSÄÄDÄNNÖN UUDISTUS

Kehitysvammalain ja vammaispalvelulain yhdistäminen on ollut jo useita vuosia tekeillä. Nykyisessä vammaispalvelulaissa perheopetus on jätetty kunnan harkintavallan alle, jolloin

määrärahasidonnaisuuden seurauksena kaikki perheet eivät saa yhdenvertaisesti kommunikaatio-opetusta. Yhdenkään perheen ei tule kuulla enää sairaalan kuulokeskuksen työntekijöiltä uhkausta, että jos perhe alkaa käyttää viittomakieltä kuulovammaisen tai kuuron lapsensa kanssa, kuulokeskuksesta tehdään lastensuojeluilmoitus.

Kuurojen Liitto haluaa korostaa, että uuteen lakiin tulee selkeästi määritellä, että jokaisella kuulovammaisena tai kuurona syntyneellä tulee olla oikeus saada viittomakieli äidinkielekseen ja hänen perheellään oikeus saada viittomakielen opetusta niin valitessaan. Valinnan täytyy olla perheen käsissä riippumatta kunnan budjeteista tai kuulokeskuksen lausunnoista. Tavoitteena tulee aina olla kuulovammaisen ja kuuron lapsen tasapainoinen kaksikielisyys, jossa lapsella on käytössään viitottu ja puhuttu/kirjoitettu kieli.

TULKKAUSPALVELUT

Tulkkauspalvelut ovat toissijaisesti Kelan vastuulla. Erityisesti Kelan 2017 järjestämä tulkkauspalveluiden hankinta sai paljon kritiikkiä, kirjallisia kysymyksiä aiheesta jätettiin kolme (3) kappaletta (KK 241/2017 vp, KK 296/2017 vp ja KK 409/2017 vp). Lisäksi Jyväskylän yliopiston akateemisen tulkkauksen turvaamisen erityisongelma on esillä kirjallisessa kysymyksessä KK 2/2018 vp, johon ministeri Saarikko on hiljattain antanut vastauksen.

Kuurojen Liitto ry on todennut, että vammaisten tulkkauspalvelulain (133/2010) toimeenpanoa viittomakielisten osalta tulee arvioida nimenomaisesti kielellisten oikeuksien näkökulmasta, sillä käyttäjien tyytymättömyys palvelukokonaisuuteen ei ole vähentynyt. Tulkkipäilytyksen siirtäminen Kelan hoidettavaksi v.2014 ja viimeisin tulkkauspalveluiden hankinta ovat pikemminkin kasvattaneet huolta ja tyytymättömyyttä palvelun toimimattomuuteen. Laki itsessään on erittäin hyvä, mutta asiakkaat kokevat, ettei heidän äidinkieltään, tarpeitaan tai toiveitaan huomioida tulkkauspalvelulain 10 §:ssä esitetyllä tavalla. Toimeenpanossa on myös muita ongelmia, joilla on vakavat seuraukset tiettyjen asiakasryhmien mahdollisuuksiin hoitaa itsenäisesti asioitaan.

Koska tulkkauspalvelun ensisijaista vastuutahoa ei ole selkeästi lainsäädännössä määritelty, ei tulkkausta toisinaan tosiasiallisesti saa, vaikka tarve olisikin. Tulkkauspalvelut ovat toissijaisesti Kelan vastuulla, ja tähän toissijaisuuteen vedoten Kela on viime aikoina vaatinut tulkkia tilaavalta kuurolta (sekä muilta tulkkaukseen oikeutetuilta asiakasryhmiltä) tarkkoja perusteluja sille, miksei viranomainen (esim. sairaala) ole hoitanut tulkin hankkimista itse. Tähän perusteluun ei kuitenkaan kaikkien palvelunkäyttäjien kirjoitetun kielen taito aina tahdo riittää. Erityisesti sote-puolen tulkkaukset on viime vuonna käydyssä tulkkauspalveluiden hankinnassa määritelty Kelan vastuualueen ulkopuolelle muissa kuin kiireellisissä hätätilanteissa. Asiakas- ja potilaslait puolestaan vastuuttavat varsin heikosti viranomaista tulkkauksen järjestämiseen: "tulkitseminen on järjestettävä mahdollisuuksien mukaan".

Tästä syystä Kuurojen Liitto on vahvasti sitä mieltä, että tulkkauspalveluiden kokonaistilanne tulisi arvioida tässä vaiheessa, kun palvelu on ollut Kelan vastuulla kohta 8 vuotta. Samalla tulee pohtia, miten maakunnat tulevat jatkossa hoitamaan tulkkauksvastuunsa. Olemme ehdottaneet, että Sosiaali- ja terveysministeriö perustaa selvitystyöryhmän pohtimaan tulkkauspalveluiden jatkoa.

SOTE- JA MAAKUNTAUUDISTUS

Kuurojen Liitto on pettynyt siihen, miten heikosti uudistusten lakiehdotuksissa on huomioitu viittomakielilakia (359/2015) ja viittomakielisten tarpeita, vaikka mm. valinnanvapauslakiehdotukseen liittyvässä lausunnossaan (PeVL 26/2017) perustuslakivaliokuntakin kiinnitti asiaan erityistä huomiota. Viittomakielisten kielelliset oikeudet tulisi lisätä sekä maakunta- että sote-uudistukseen liittyvien lakien kielellisten oikeuksien pykäliin. Erityisesti tähän velvoittaa se, että viittomakieliset sosiaali- ja

terveyspalvelut mainittiin jo Kataisen hallitusohjelmassa v.2011, vaikka kehittämistyötä ei tuolloin vielä käynnistettykään.

On tilanteita, joissa palvelu tulkattuna ei ole tarkoituksenmukaisin järjestämistapa (erityisesti lapset, iäkkäät, mielenterveyskuntoutujat ja muut vastaavat ryhmät, joilla erityisiä tarpeita). Palveluiden järjestäminen suoraan viittomakielellä esimerkiksi parantaa terapian vaikuttavuutta sekä vähentää hoidon aloittamisen viivästymistä ja suoranaisia hoitovirheitä sekä pienentää lasten huostaanottojen riskiä. Kuurojen Liitto on käynyt keskustelua Sosiaali- ja terveysministeriön kanssa siitä, että maamme sosiaali- ja terveyspalveluiden ammattilaisten viittomakielen osaaminen tulee kartoittaa ja näitä ammattilaisia tulee jatkossa käyttää viittomakielisten tarpeisiin jopa yli maakuntarajojen. Näiden ammattilaisten hyödyntäminen nimenomaan viittomakielisen yhteisön tarpeisiin vähentää yhteiskunnan kustannuksia ja lisää palveluihin asiakkaiden kokemaa tyytyväisyyttä ja laatua.

Liitto on myös Sosiaali- ja terveysministeriön kanssa käymissään keskusteluissa ehdottanut, että maahamme perustetaan viisi (5) viittomakielistä osaamiskeskusta, joissa huolehditaan sekä viittomakielisten palvelutarpeen arvioinnista, heidän viittomakielisten palveluketjuihinsa turvaamisesta että myös osaamiskeskuksen alueella olevien maakuntien tulkkauspalvelutarpeista silloin, kun Kela ei ole vastuussa tulkin järjestämisestä. Sote- ja maakuntauudistuksen joka vaiheessa tulee muistaa, että asiakkaalla ja potilaalla on tiedonsaantioikeus ja hänen itsemääräämisoikeutensa tulee turvata palveluissa. Kun viittomakielisen kielelliset oikeudet turvataan, samalla myös turvataan itse asiassa sosiaali- ja terveyspuolen työntekijän oikeus tehdä työnsä oikeisiin tietoihin perustuen ja laadukkaasti.

Uudistus on hyvä kohta miettiä sosiaali- ja terveyspalveluiden saavutettavuutta myös ajanvaraustapojen näkökulmasta. Takaisinsoittopalvelu ei palvele viittomakielistä yhteisöä, joten rinnakkaisia tapoja yhteydenottoon tulee luoda jokaiseen maakuntaan.

Liitto korostaa, että digitaalisuuden kasvaessa myös sote-palveluissa tulee muistaa se pieni ryhmä, joille tietotekniikka on vierasta ja jolle ei ole tarjolla omakielistä digineuvontaa tai -koulutusta. Henkilökohtaisen asiointin mahdollisuus palveluissa tulee säilyttää myös jatkossa.

TIEDONSAANTI

Kuurojen Liitto ry korostaa, että television ohjelmatuotantoa kehitettäessä on pidettävä selkeänä mielessä, että viittomakielisen yhteisön näkökulmasta ensisijaista on saada suoraan viittomakielellä tuotettua ohjelmaa, mutta laadukkaita viittomakielisiä käännöksiä kaivataan myös. Viittomakielelle tulkattujen ajankohtaisohjelmien ”ajankohtaisuus” valitettavasti himmenee, jos ohjelma lähetetään vasta parin päivän kuluttua. Suorat, viittomakielelle tulkatut ohjelmat ovat erityisen tärkeitä kriisiviestinnässä, jonka kehittämisessä Yleisradiolla ja viranomaisilla on keskeinen rooli.

Erityisesti tulee huolehtia siitä, että tietoa on ylipäänsä saatavilla viittomakielillä ja viittomakieliset osuudet ovat helposti löydettävissä eri viranomaissivustoilta. Alueuudistus.fi -sivustolla julkaistiin viittomakielisiä tiedotusvideoita sote-uudistuksesta vasta joulukuussa 2017, vaikka itse uudistus on ollut käynnissä jo vuosikautia. Koska tietoa ei ole ollut saatavilla, on viittomakielisessä yhteisössä ehditty jopa murehtia sitä, mihin sotaan Suomi on ryhtymässä (sanana SOTE ei avaudu, kun tietoa ei ole ollut saatavilla).

HÄTÄ- JA KRIISIVIESTINTÄ

Kirjallinen kysymys (KK 15/2017 vp) ja sen jatkokysymys (KK 288/2017 vp) 112-hätätekstiviestistä vauhdittivat nähdäksemme suoran 112 -numeron avaamista vihdoin myös hätätekstiviesteille. Suoraan numeroon 112 lähetetyt hätätekstiviestit ja siihen liittyvä rekisteröinti otettiin käyttöön joulukuussa

2017. Rekisteröintiin liittyy vielä joitain avoinna olevia yksityiskohtia, kuten lasten mahdollisuus rekisteröityä (ei verkkopankkitunnuksia). Hätäkeskuslaitos on luvannut tehdä rekisteröinnistä ja hätätekstiviestin käyttämisestä ohjeistukset kansallisilla viittomakielillä, mutta toistaiseksi niitä ei ole vielä saatu.

Liitto haluaa myös nostaa esille sen, että kriisitilanteissa tulee jo suorassa tv-lähetyksessä olla viranomaisten järjestämä viittomakielen tulkkaus. Viittomakielilain 3 § antaa viranomaisille velvoitteen edistää viittomakieltä käyttävän mahdollisuuksia saada tietoa omalla kielellään.

LOPUKSI

Viittomakielilain seurantaan on asetettu jo toisen kerran oikeusministeriön alaisuudessa toimiva määräaikaikainen viittomakielityöryhmä (2017-2018). Seurantatyötä tulisi kuitenkin jatkaa pysyvällä viittomakielten neuvottelukunnalla, jollainen on muilla perustuslain 17 §:ssä mainituilla vähemmistökieliryhmillä. On myös muistettava, että YK:n yleissopimuksen vammaisten henkilöiden oikeuksista edellyttämä valvontamekanismi ei kata viittomakieltä käyttävien kuulevien oikeuksia.

Kaikki edellä kuvatut ongelmat ovat astetta vakavampia, kun kyseessä on suomenruotsalaista viittomakieltä käyttävä kuuro. Edes peruskoulutusta ei ole heille Suomessa tarjolla, viittomakielen tulkkausta on tarjolla lähinnä suomalaisella viittomakielellä ja viranomaiset tarjoavat vähäisen viittomakielisen tiedon tavallisimmin vain suomalaisella viittomakielellä. Tämän kieliryhmän tarpeet eivät ole vähäarvoisemmat, vaikka ryhmä onkin varsin pieni.

Kuurojen Liitto ry on antanut 9.6.2016 Oikeusministeriölle lausuntonsa kielilainsäädännön soveltamisesta ja vaikka aikaa on kulunut 1,5 vuotta, eivät viittomakielisiä koskevat asiat ole muuttuneet. Samat asiat ovat yhä ongelmallisia ja lainsäädännön muutostarpeet ovat edelleen samat. Toistamme hallituksen kielikertomuksen s.45 kerrotun viittomakielisten vastaajien huolen siitä, että maan vaikea taloudellinen tilanne voi johtaa kasvavaan kritiikkiin viittomakielisten palveluiden turvaamisesta aiheutuvia kustannuksia kohtaan viranomaistaholla. Tätä huolta tulisi pienentää kaikin käytettävissä olevin keinoin.

Helsingissä 7.3.2018

Kaisa Alanne
johtaja